

határozott, céltudatos irányban a Széchenyi jelölte úton. — Riedl Frigyesnek igaza volt, midőn egy alkalommal a tanterv-kovácsok mesterségét olcsó és népszerű dicsőségnek, divatos és hálás témának mondotta. E dicsőséget e sorok nem keresik. Amikor Széchenyi-problémák tárgyalása alapján kitértünk a tantervjavítgatás dilettantizmusának terére, s amidőn nem sokat biztunk abban, hogy e megjegyzések nem maradnak pusztá megjegyzéseknek, mégis bizonyos kötelességünknek tartottuk, hogy ne csak az általános tervnél maradjunk, hanem jelöljük ki rögtön a legközelebbi konkrét formát, Széchenyi szavaival egy első «stadiumot» e kérdésben. A matematikus és nyelvész valószínűleg továbbra is uralkodni fog a tantervben. Ha nem is fog e néhány sor változást hozni létre azok gondolkodásában, akik nem a szükségesség, a nélkülözhetetlenség belátása által indítatva vizsgálják a pedagógia nagy kérdéseit, mégis megkockáztattuk a gazdasági közműveltség érdekében e megjegyzést, melyben egy historikus nem riadt vissza, hogy az ókori történelem idejéből ily fontos tárgyra átengedjen néhány órát; talán nem lehetetlen, hogy a közel jövő ez óránál fontosabbnak fogja megmutatni e nemzetgazdasági közműveltség lendületét; vagy talán a kicsiny mulasztások elmélete riasztott vissza egy újabb kicsiny mulasztástól. A tény azonban, melyből kiindultam, mindig tény marad: az egyik a mai gazdasági közműveltség hiánya, a másik annak szükségessége a középiskolában is.

Dékány István.

Az orosz egyetem reformja.

Az a sötét kép, amelyet Brückner Geschichte der russischen Litteratur című klasszikus művében az oroszok szellemi életéről rajzol, teljes igazolást nyer, ha a mai orosz tudományos életet vizsgáljuk. A mai orosz kormányzat egy csapáson halad a régivel; a tudományt illetőleg ugyanazt a felfogást vallják a mai kormányférfiak, amelyet Nagy Péter és Katalin vallottak, hogy t. i. az oktatásügy, a műveltség politikum. Az orosz vezetőférfiak véleménye szerint parancsóra lehet teremteni művészeket, írókat, tudósokat, szóval kulturát s a tudományos élet fejlődését is tetszésszerinti mederbe lehet terelni. Erről tanuskodik az a legújabb — a közoktatásügyi minisztértől sugalt — elaboratum is, amelyet most nyújtott át a kormánynak az egyetemi professzorok 37-es bizottsága.

Oroszországban jelenleg nyolc egyetem (kettő csonka) és igen sok különféle akadémia van, mégis kevés a tudományosan képzett szakember. Még az egyetemi katedrákat sem tudják megfelelő tanárokkal betölteni, miért is elhatározták, hogy egyetemi tanárokat

fognak nevelni. A gondolat nem új, már régebben is tettek ezirányban kísérletet. Még a mult század közepe táján elhatározta az orosz kormány, hogy megfelelő számú tudóst nevel s e célból az egyes fakultások jelölése alapján a tehetségesebb ifjakat államköltségen külföldre küldték s utasításokkal ellátták, hogy hol kiket hallgassanak, mit tanuljanak s milyen diplomát szerezzenek. Az állam igen bőkezűen osztogatta ezeket az ösztöndíjakat s mégsem érte el a kívánt célt. Mihelyt az orosz ifjak megismerkedtek a nyugati civilizációval s a *tanszabadság szükségességével*, elvesztették minden kedvüket, mert belátták, hogy hazájukba visszatérve, úgysem lehetnek az igazi tudományosság terjesztői, hisz a tudományt nekik csakis bizonyos — a kormánytól elbírt — tendenciával szabad hirdetni. Hozzájárultak még egyéb nehézségek is. Sokszor nem választották meg jól az embereiket vagy a nekik szánt tudományágot s az is sokakat visszariasztott, hogy minden ösztöndíjat élvező ifjúnak tanulmányai befejezése után annyi félévig kellett állami szolgálatban lenni, ahány évig élvezte az ösztöndíjat és hozzá olyan szolgálatban, amelyet számára a hatóság kijelölt. A kísérlet kudarcra végződött, a tanulóknak mindössze 15—20%-a jutott odáig, hogy a doktorátust letegye, a többi semmit sem tanult. Az állam igen sokat áldozott s a tudomány még sem virágzott föl Oroszországban, sőt a megfelelő, tudományosan képzett szakférfiakban való hiány ma még nagyobb, mint egy-két évtizeddel ezelőtt. Érdekes bizonyossága annak, hogy a tudomány csakis szabad földön virágozhat és hogy nem lehet azt semmiféle világfelfogásnak a szolgálatába állítani, mert az *egyéni felfogás elnyomása magát a tudományos életet is elnyomja*.

Újabbán ismét hozzáláttak az egyetemi oktatás és tanárképzés reformjához s mivel a külföldi iskoláztatás nem vált be, a közoktatásügyi kormány felszólította az egyetemeket, hogy valami megfelelő javaslatot terjesszenek elő. Az egyetemek megbízásából 37 professzor foglalkozott a kérdéssel s 1911. évi dec. 13-tól 16-ig a Szentpétervárott megtartott tanácskozáson a jegyzőkönyv tanúsága szerint egyhangulag a következő nyolc pontba foglalták össze javaslataikat.

1. Az egyetemi és felsőiskolai oktatás sikerének biztosítása végett elsősorban a tanszékek pontos és szakszerű betöltése szükséges. Hogy ez lehetséges legyen, megfelelő szakemberek neveléséről kell gondoskodni s evégből a híresebb professzorok mellett szemináriumok létesítendőek. A szemináriumba fölvetett hallgatók a tanár vezetése mellett egyetemi tanárságra készülnek. A vezetőtanárok s a tanárjelöltek megválasztásánál különös gond fordítandó arra, hogy csakis olyanokat válasszanak, akik *nemcsak születésüknél, de gondolkodásuknál fogva is oroszok, akik híven őrzik és ápolják az orosz nemzeti*

hagyományokat. A tananyagot s a tanulási módszert a vezető tanár javaslata alapján az illetékes kar állapítja meg s a vizsgát is a kar előtt kell letenni.

2. *A tanszékek betöltése.* Az eddigi szokás csak annyiban módosítandó, hogy a már kinevezett tanár más felsőiskolához való áthelyezése esetén nem tartozik újabb vizsgálatot tenni.

3. *Az egyetemi oktatás reformja.* Hogy az oktatás minél intenzívebbé tétessék, több magántanár, tanársegéd, asszisztens stb., szóval kiegészítő erő alkalmazandó. a) A magántanárok előadásai közül csak azok kötelezők, amelyek megtartását a fakultás rendelte el. Minden más előadásnak a hallgatása a végbizonyítvány megszerzése szempontjából figyelembe nem vétetik. Ha a magántanár elfogadható ok nélkül egy egész féléven át nem tart előadást, minden jogosultságát elveszti.

A fakultás a dékán vagy más megbízottja által ellenőrizteti a magántanárok előadásait. b) A többi kiegészítő tanerők a vezető tanár felügyelete alatt állanak.

A magántanárok, asszisztensek, laboránsok stb. megállapításánál különös gond fordítandó arra, hogy csakis olyanok választassanak meg, akik *származásuknál és felfogásuknál fogva oroszok*, tiszteletben tartják s ápolják a hagyományokat.

4. Az egyetemi előadások öleljék föl az illető tudomány egész rendszerét s nemcsak annak bizonyos képeit.

5. Minden fakultás maga választja a tanárait, más fakultásnak nincs beleszólási joga. A matematikai és a természettudományi szak e tekintetben önálló fakultásnak veendő.

6. Az egyetemre való fölvétel középiskolai érettségi bizonyítványhoz van kötve. A mai középiskolában azonban igen keveset tanulnak a tanulók, különösen feltűnő az irodalomban való járatlanságuk s nem tudnak önálló ítéletet alkotni. Igen nagy baj, hogy nyugati nyelveket nem tudnak, mert nyugati nyelv ismerete nélkül komoly tudományos foglalkozásra gondolni sem lehet. A mai középiskolai oktatáson tehát segíteni kell. Évégéből ajánlatos volna, hogy egyetemi tanárookra bizzák a középiskolák ellenőrzését, akik azután a szerzett tapasztalat alapján gondoskodnának a hiányok orvoslásáról.

7. A tanulók pályaválasztását a szükséglet szerint kell irányítani.

8. A tanítószemélyzet illetményei rendezendők.

A jegyzőkönyv eme nyolc pontja is elég ahhoz, hogy az orosz kulturáról fogalmat alkossunk magunknak. Már maga az a kikötés, hogy «csakis születésénél és gondolkozásánál fogva orosz» ember lehessen egyetemi tanár, elég a tudományos élet megbénítására. Még a legnagyobb tudásra is könnyen rámondhatják, hogy nem ápolja és

tiszteli eléggé a hagyományokat, ha akár a személye, akár pedig a politikai pártállása nem tetszik a miniszternek. Mindenesetre szomorú dokumentuma az orosz egyoldalúságnak s elfogultságnak.

Gyöngyös.

Bonkáló Sándor dr.

A nemzetközi segédnyelv kérdése.

Ez a problema kétségtől minden művelt embert érdekel, de különösen közelről érinti a pedagógusokat. Franciaországban ugyanis már fölmerült az a javaslat, hogy az esperanto nyelvet be kell illeszteni a tantervekbe s ha valahogyan sikerülne megoldani a nemzetközi segédnyelv problémáját, ez a fordulat mindenesetre gyökeres változásokat okozna az idegen nyelvek tanításában.

A *Revue Pédagogique*-nak két érdekes cikke két, teljesen ellentétes fölfogással vizsgálja a nemzetközi segédnyelv kérdését. *Albert Dauzat* az esperanto ellen száll síkra, *E. Boirac* pedig mellette tör lándzsát (1910 augusztusi és 1911 januári szám). Egyik is, másik is sok érvet tud fölvonultatni álláspontjának igazolására, de ezeknek az érveknek ismertetése csak nyelvészeti folyóiratban volna helyén. Minket itt a vitának csupán pædagogiai vonatkozásai érdekelhetnek.

Dauzat szerint a nemzetközi segédnyelvnek csak három embercsoportra nézve van igazi értéke: a tudósokra, kereskedőkre s a külföldön utazókra. Boirac azonban azt jegyzi meg erre, hogy a körülmények szerint többé vagy kevésbé mindenki beletartozik ebbe a három csoportba, melyek egyébiránt a gyakorlatban éppenséggel nem válnak el élesen egymástól. A nemzetközi érintkezés egyre szélesebb körre terjed s folyton gyakoribbá válik. Ez az oka, hogy az idegennyelvi oktatás fontossága nőttön nő. A középiskolában mindenkire kivétel nélkül rákényszerítjük egy vagy két élő idegen tanulását s nem keressük, vajjon a tanulóknak csakugyan szükségük lesz-e rá később mint tudósoknak, kereskedőknek vagy turistáknak. Már pedig az idegen nyelveknek kötelező tanulása ólomsúllyal nehezedik a francia ifjúságra s káros hatással van szellemi fejlődésére. Az idegen nyelvek emésztik fel a tanulók idejének és szellemi energiájának legnagyobb részét. Az ifjak elhanyagolják miattuk anyanyelvüket is, melyet nemsokára úgy fognak majd írni és beszélni, mintha idegen nyelv volna rájuk nézve.

Ezeket a jól kiélezett, de föltétlenül megszívlelendő gondolatokat Boirac ügyesen felhasználja álláspontjának támogatására. Az esperantóval oldja meg a gordiusi csomót, mert ez a mesterséges nemzetközi segédnyelv egyszerre megszabadítaná az ifjúságot az idegen nyelvek zsarnoki uralmának súlyos jármától. Az idegen nyelvek